

ÜLKEMİZ SİYASİ PARTİLERİNDE MUHASEBE KAYIT DÜZENİ VE DENETİMİ

Dr. Azzem ÖZKAN*

ÖZET

Ülkede özgürlük ve demokrasinin yerleşmesinde önemli rol oynayan siyasi partiler demokrasinin de simgesi sayılır. Esas amaçları iktidara gelmek ve kendi programını uygulamak olan siyasi partiler, faaliyetleri sırasında bir takım kaynaklara ihtiyaç duyar. Bu kaynakların sağlanması ve kullanımının yönetimi ise kâr amaçlı işletmelerde olduğu gibi siyasi partilerin başarılarında etkilidir. Kaynakların optimum yönetimi ise ancak örgüt bünyesindeki sağlıklı bir muhasebe sistemiyle mümkün olabilir. Dolayısıyla kâr amaçlı organizasyonlarda olduğu gibi, siyasi partilerin de kaynaklarını yönetmesinde yararlanacağı bilgi kaynağı muhasebe sistemidir.

Bu çalışmada, ülkemiz siyasi partilerinde muhasebe kayıt düzeni ve denetimi konuları incelenecektir. Bu çerçevede siyasi partilerin gelirleri, giderleri, mali tabloları, tutmak zorunda oldukları defterler ve tabi oldukları denetim şekilleri çalışma kapsamına alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyasi partiler, siyasi partilerde muhasebe, siyasi partilerde denetim

ABSTRACT

Political parties, which play an important role in settling down freedom and democracy in country, are accepted as symbol of democracy. Main goal of political parties is to come to power and apply its party program, which requires some financial sources. Obtaining and spending management of these sources as profit enterprises have an affect on their success. Optimum management of sources should be possible with appropriate and vigorous accounting system in organization structure. Consequently, like the profit enterprises, in source management political parties should benefit from accounting system as an information resource.

In this paper, accounting record system and auditing of political parties in our country will be examined. Scope of this article is political parties' revenues, expenses, financial statements and mandatory account books and auditing procedures.

Keywords: Political parties, account at political parties, auditing at political parties.

* Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

1 Server TANILLI, **Devlet ve Demokrasi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1981, s. 211; A. Şeref GÖZÜBÜYÜK, **Anayasa Hukuku**, 6. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 1997, s.71.

1.GİRİŞ

Demokrasinin simgesi, olmazsa olmaz koşullarından biri, özgürlük ve hukuk devletini gerçekleştirme araçları sayılan siyasi partiler, siyasi rejimlerin işleminde merkezi rol oynar. Bu bakımdan siyasi partisiz bir siyasal yaşam ve demokrasi düşünülemez. Ayrıca, siyasi partiler toplumların çağdaşlaşmasında da etkilidir. Nitekim, yapılan bir çalışmada, siyasi parti gerçeği kavranılmadan, çağdaş devletin anlaşılamayacağı vurgulanmaktadır¹.

Partilerin esas amacı, iktidara gelmek ve onu kullanmaktır. Bunun için seçmenin kabul edebileceği bir **parti programı** ve yeterli düzeyde **ekonomik gücün** bulunması gerekir. Bunlardan ekonomik güç, en az parti programı kadar önemlidir. Çünkü parti programı tek başına bir araç olamaz. Bu programın seçmene anlatılması, seçmenin de buna inanması gerekir. Bütün bunlar bir takım propaganda çalışmalarıyla mümkün olur. Bu da ancak, ekonomik güçle sağlanabilir. Nitekim, ülke genelinde teşkilatlanmış, belli bir oy barajını geçmiş, meclise girmiş, grup oluşturmuş ve iktidara gelmiş partilere bakıldığında, bunların ekonomik açıdan yeterli güce sahip siyasi partiler oldukları görülür.

Yukarıda bahsedilen propaganda çalışmalarını yüksek tutarda harcamaları gerektirir. Tabiiyle bu harcamalar da kaynaklarla yapılır. Dolayısıyla elde edilen kaynakların parti tarafından rasyonel biçimde kullanılması icap eder. Kaynakların rasyonel biçimde kullanılabilmesi ve kontrol edebilmesi için bunların nerelerden elde edildiğinin, nerelere harcandığının, bir sistem içerisinde kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi ve raporlanması gerekir. Bütün bunlar, parti bünyesine uygun bir muhasebe sistemiyle mümkün olur. Dolayısıyla kar amaçlı organizasyonlarda olduğu gibi, siyasi partiler de kaynaklarını optimal kullanabilmek için bilgi üreten bir sistem olarak muhasebeden yararlanmak durumundadırlar.

Yukarıda belirtilen hususlar doğrultusunda, Türkiye'deki siyasi partilerin defter ve belge düzeni, gelir kaynakları, giderleri, mali tabloları ve tabi oldukları denetim şekilleri çalışmamızın kapsamını oluşturacaktır.

1. SİYASİ PARTİLER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Siyasi partilerin defter ve belge düzeniyle tabi oldukları denetim şekillerini incelemekten önce, parti tanımına ve Türk hukuk sistemi içindeki yerine bakmak yararlı olacaktır.

1.1. Siyasi Partilerin Tanımı

Siyasi partilerin standart bir tanımı mevcut değildir. Çeşitli kaynaklarda farklı açıklamalar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Siyasi partiler 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda (SiyParKan) şöyle tanımlanmıştır:

Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzelkişilere sahip kuruluşlardır".

Yapılan bir çalışmada, siyasi partilerin sosyal bilimlerde yerini geç almış bulunmasından dolayı, tam bir tanıma kavuşturulamamış olduğu belirtilerek, bunlar için "**müessese**", "**organizma**" ve "**örgüt**" kavramları kullanılmıştır².

Siyasi partiler hakkında yapılan bir diğer çalışmada ise şu açıklamalara yer verilmiştir³:

Devlet kurumu içinde yer alan siyasi partiler, aynı zamanda devlet gücünü elinde tutan organizasyonlardır. Bireylerin üstünde, toplu-

1 Server TANILLI, **Devlet ve Demokrasi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1981, s. 211; A. Şeref GÖZÜBÜYÜK, **Anayasa Hukuku**, 6. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 1997, s.71.

2 Tarık Zafer TUNAYA, **Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku**, 5. Bası, Ekin Yayınları, İstanbul 1982, s. 245.

3 Güney N. BERBEROĞLU, **Siyasi Parti Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1997, s.30-31.

mun tamamını kapsayan bir etki alanına sahiptirler. Esas amaçları da iktidarı ve devlet gücünü ele geçirmek yoluyla, ülkede kendi ideolojisi ve yöntemlerini yerleştirmektir. Siyasi partiler hizmet sektörü içinde yer alır ve üretim konusunu, siyasi görüş ve uygulamalar oluşturur. Müşterileri ise siyasi yandaşları ve üyeleridir. Temel sermayeleri de insan ve onun siyasi yeteneğidir.

Yapılan açıklamalardan çıkarılan sonuca göre siyasi partiler; hizmet sektörü içinde faaliyette bulunan, sermayesi insan ve onun yeteneğinden oluşan, esas amacı siyasi iktidarı ele geçirmek ve onu kullanmak olan, tüzel kişiliğe sahip kar amacı taşımayan organizasyonlar olarak nitelendirilebilir.

1.2. Siyasi Partilerin Hukuk Sistemi İçindeki Yeri

Siyasi partilerin hukuk sistemi içerisindeki yerine bakıldığında gerek batı ülkelerinde gerekse ülkemizde, önceleri derneklerle aynı hukuksal düzene tabi tutuldukları görülmektedir. İkinci dünya savaşından sonra ise birer anayasal kurum, bazen de özel bir kanun konusu olmaya başlamışlardır. İlk kez 1947 yılında İtalyan Anayasası, siyasi partileri bir kurum olarak kabul etmiş, daha sonra 1949 tarihli Bonn Anayasası bunu takip etmiştir. Fransız Anayasası'nda ise 1946 ve 1958 yıllarında siyasi partilere işaret edilmiştir. 1978 tarihli İspanyol Anayasası'nda siyasi partilerden bahsedilmemiş, fakat, hukuksal statüsünü düzenleyen özel bir yasa yapılmıştır. Ülkemizde ise siyasi partilerin anayasal bir statüye kavuşturulması ilk defa 1961 anayasasında gerçekleştirilmiştir⁴. Siyasi partilere ilişkin düzenlemelere 1982 anayasasında da yer verilerek, anayasanın dördüncü bölümü "siyasal haklar ve ödevler" başlığı adıyla düzenlenmiştir. Burada, sadece siyasal haktan bahsedilmeyip, bunun ayrıca bir ödev olduğu da belirtilmiştir.

2. SİYASİ PARTİLERDE DEFTER VE BELGE DÜZENİ

Anayasamızda yerini alan ve hizmet sektörü içinde bulunan siyasi partilerin defter ve belge düzeniyle ilgili yeterli düzeyde akademik

çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca bu kurumlar kar amacı taşımayan organizasyonlar olduklarından dolayı defter ve belge düzeniyle ilgili vergi yasalarında da açıklamalar yoktur. Zira, siyasi partiler gelir, kurumlar ve katma değer vergisi mükellefi değildirler.

Siyasi partilerin seçim kampanyaları yürütmeleri (seçim otobüsleri, bayraklar, flamalar, seçim büroları...), her il ve ilçede teşkilatlanmaları, büyük bir parti genel merkezine sahip olmaları, merkez, il ve ilçe teşkilatlarında personel istihdam etmeleri gibi hususlar gözüne alındığında, bu organizasyonların da bir muhasebe sistemine sahip olmaları gerektiği gözardı edilemez. Bu amaçla çalışmamızın bundan sonraki kısmında, sözkonusu siyasi partilerdeki defter ve belge düzeni ile gelirleri, giderleri, mali raporları ve denetimleri incelenecektir.

2.1. Siyasi Partilerin Tabi Olduğu Defter ve Belge Düzeni

Siyasi partilerin tutmak zorunda olduğu defterler, Siyasi Partiler Kanunu'nun (SiyPar-Kan) 60. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre her kademedeki parti organları üye kayıt defteri, karar defteri, gelen ve giden evrak kayıt defteri, gelir ve gider defteri ile demirbaş eşya defteri tutmak zorundadırlar. Bu defterler dışında yardımcı defterlerin tutulması isteğe bağlıdır. Dolayısıyla siyasi partiler kanunda belirtilen zorunlu defterlere ilave olarak, isteğe bağlı defterler de tutabilirler. Sözkonusu zorunlu ve isteğe bağlı defterlerin özelliklerini kısaca özetlemekte yarar vardır.

Üye Kayıt Defteri: Parti üyelerinin kaydedildiği defterdir. Bu defter, partiye giriş işlemlerini gösteren üyelik beyannamelerine göre tutulur. Üyelerin adı-soyadı, meslekleri, adresleri, doğum yeri ve tarihi gibi kimlik bilgileri ile partiye giriş ve çıkış tarihleri yazılır. Her üyeye defterden bir sayfa açılır ve üyenin fotoğrafı bu sayfaya yapıştırılır. Üye kayıt defteri mahalle veya köy esasına göre tutulur. Yani parti üyesi, kendi mahalle veya köyüne ait deftere veya defterin bölümlerine kaydedilir. Merkezin belirle-

4 TANILLI, a.g.e., ss.220-221.

yeceği veya uygun görülecek bir defter, üye kayıt defteri olarak kullanılabilir

Daha önce bir başka partiye üye olan kişi, eski üyeliğini sona erdirmeden yeni bir partiye üye olamaz. Ayrıca, bir partiye birden fazla yerden de üye olunamaz.

Karar Defteri: Siyasi partilerin teşkilat kademelerindeki yönetim kurullarının almış oldukları kararların, tarih ve sayı numarasına göre kaydedildiği defterdir. Alınan kararlar oylamaya katılan üyeler tarafından imzalanır

Kongre kararlarının kaydedilmesi için ayrı bir **kongre karar defteri** de tutulabilir. Kongre alınan kararlar ve kongre tutanakları, özetlenerek kongre karar defterine yazılır alınan kararlar başkanlık divanı üyelerince imzalanır

Gelen ve Giden Evrak Kayıt Defteri: Parti organına gelen ve giden evrakların kaydedildiği defterdir. Bu deftere, gelen ve giden evraklar tarih ve numara sırasıyla kaydedilir Gelen ve giden evrak defterine kaydedilen belgelerden gelen evrakların asılları, gönderilen evrakların ise örnekleri bir dosya içinde saklanır

Gelir ve Gider Defteri: Parti organınca elde edilen gelirlerin hangi kalemlerden oluştuğunu, yapılan giderlerin ise hangi işlere harcandığını gösteren defterdir Bu defter, bilanço veya kesin hesap cetvelinin çıkarılmasına esas alınan herhangi bir defter olabilir. Gelir ve giderlerin kaydı yapılırken şu hususların bulunması gerekmektedir:

- a) Kayıt sıra numarası
- b) Kayıt tarihi
- c) Gelir veya giderin çeşidi
- d) Gelir veya giderin tutarı

SiyParKan'un 73. maddesinde "...Siyasi partilerin hesapları bilanço esasına göre düzenlenir" ifadesi yer almaktadır. Bilanço esasına göre tutulacak defterlerin neler olduğu, Vergi Usul Kanunu'nda, Türk Ticaret Kanunu'nda ve diğer mevzuatta yer almaktadır. Yasa hükmü böyle olmakla birlikte, Anayasa Mahkemesinin çeşitli

kararlarında, işletme hesabı defterinden, amerikan tipi gelir-gider defterinden ve yevmiye defteri ile defter-i kebilden bahsedilmektedir.

Yaptığımız araştırmalarda Anayasa Mahkemesinin kesin hesap incelemesine ilişkin verdiği çeşitli kararlarında da, işletme hesabı esasının kullanılmayacağı yönünde bir karara da rastlanmamıştır Dolayısıyla yukarıdaki bilgileri içerecek olan, ikinci sınıf işletme defteri, amerikan tipi gelir-gider defteri veya partice belirlenmiş özel bir defter şeklinin gelir-gider defteri olarak kullanılmasında Anayasa Mahkemesince bir sakınca görülmemektedir Uygulamada da, genellikle işletme hesabı defteri –özellikle il ve ilçe teşkilatlarında- kullanılmaktadır

Gelir-gider defterine iki tür kayıt yapılır Bunlardan birincisi gelirlerdir. Bunun için defterin sağ tarafı kullanılır ve elde edilen gelirler tarih ve numara sırasına göre kaydedilir Ayrıca gelirin sağlandığı makbuzun numarası yazılır ve hangi tür gelir olduğu açıklanır Geçen yıldan devreden kasa mevcudu da gelir-gider defterine gelir olarak kaydedilir. Dönem içinde borçlanarak alınan bir mal olabilir Bu malın bedeli gelir-gider defterine gider olarak kaydedildiği için, dönem sonunda ödenmeyen borç, deftere gelir olarak kaydedilir. Böylece nakit dengesi sağlanmış olur. Buradan siyasi partilerdeki kayıtlarda nakit esasının benimsenmiş olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Gelir-gider defterine yapılacak ikinci kayıt, giderlerdir Bunun için defterin sol tarafı kullanılır ve gelir kayıtlarında olduğu gibi tarih ve numara sırasına göre kayıt yapılır Gideri tevsik eden belgenin numarası yazılır ve gider çeşidine ilişkin açıklama yapılır

Dönem sonunda gelirlerle giderler karşılaştırılır Dönem gelirlerinin dönem giderlerinden fazla olması, lehte bir gelir-gider farkını gösterir. Bu fark kasa bakiyesine eşit olur ve defterin gider bölümüne ertesi yıla devreden nakit olarak kaydedilir. Bu tutar ertesi yılın defterinin gelir sütununa, geçen yıldan devreden nakit olarak kaydedilir. Siyasi partilerin kredi ve borç verme ve alma yasakları olduğundan dola-

yıl, alacak ve borçlar için herhangi bir kayıt sözkonusu olmaz.

Demirbaş Eşya Defteri: Demirbaş eşya defteri, partiye alınan veya bağışlanan demirbaş eşya, taşıt aracı veya taşınmaz mal gibi parti malvarlığı sayılan aktif kıymetlerin kaydının tutulduğu defterdir. Yıl içinde alınan veya bağışlanan aktif kıymetler, **öncelikle gider olarak cari yılın gelir-gider defterine kaydedilir.** Ayrıca demirbaş eşya defterine de kaydedilir.

Satın alınan demirbaşlara bir demirbaş numarası verilir. Demirbaşın cinsi, alış tutarı ve alış tarihi bu deftere kaydedilir. Siyasi partilerin emanet olarak demirbaş almalarını sınırlayan herhangi bir hüküm olmadığından, üyelerce partiye emanet demirbaş eşya verilebilir. Bunlar tutanakla teslim alınır ve demirbaş defterine kaydedilir. İade edildiklerinde ise, kayıtlardan çıkarılır.

Demirbaş eşya ile ilgili belgelerin asılları demirbaş dosyasında, fotokopileri ise cari yılın gider belgeleri arasına konularak gider dosyasında saklanır.

Diğer Defterler: Parti organ ve kurullarınca tutulması zorunlu görülen defterler, parti tüzük ve iç yönetmeliklerinde belirtilerek tutulabilir. Bu defterler şunlar olabilir:

a) Kasa Defteri: Parti, nakit giriş ve çıkışlarını günü gününe takip etmek için kasa defteri tutabilir. Sözkonusu kasa defterinin kullanımı, ticari işletmelerde olduğu gibi, giren paralar, çıkan paralar ve bir sonraki güne devreden paralar olarak kaydedilir.

b) Banka Hesapları Defteri: Partiye ait paralar, uygun görülen bir bankaya yatırılır. Partiye ait bu paraların sağlıklı izlenmesi için banka hesapları defteri tutulabilir.

c) Yardımcı Gelir Defteri: Gelir-gider defterinin gelir kısmına kaydedilen gelirlerin sınıflamasını yapmak üzere, yardımcı defterler tutulabilir. Yardımcı gelir defterindeki ayrıntıların toplamı, gelir gider defterindeki gelirlerin toplamına eşit olmalıdır.

d) Yardımcı Gider Defteri: Gelir-gider defterinin gider kısmına kaydedilen giderleri sınıflandırmak için yardımcı gider defteri tutulabilir. Yardımcı gider defterine kaydedilen giderlerin ayrıntıları toplamı, gelir-gider defterine kaydedilen gider toplamına eşit olmalıdır.

e) Borçlar Defteri: Siyasi partilerin borç vermeleri ve borç almaları yasaklanmıştır. Fakat partiler, borçlanarak mal alabilirler. Alınan malların karşılığındaki borçların takibi için borç defteri tutulabilir. Borçlanılarak ihtiyaç karşılığı mal alınmasında, borçlanılan tutar öncelikle gider olarak gelir-gider defterine kaydedilir. Daha sonra gelir-gider defterindeki kayıt numarası ve belgesi belirtilerek borçlar defterine kayıt düşülür. Borçlar defterine, alacaklı kişinin, adı-soyadı, yapılan ödemeler, borcun bakiyesi kaydedilir. Borçlar defteri için uygun görülecek herhangi bir defter kullanılabilir.

f) Avans Defteri: Parti harcamaları için verilen ve kapatılan avanslar bu deftere kaydedilir. Avans verilen kişi veya kurumlar için deftere sayfalar açılır.

Defterlerin Tasdiki: Kanuni defterlerin sayfaları ve kaç sayfadan ibaret oldukları, teşkilatın bulunduğu ilgili seçim kurulu başkanı tarafından mühürlenir ve tasdik edilir. Zorunlu olmayan yardımcı defterler ise, teşkilat kademesinin kendi mühürleri ile mühürlenerek, iki yönetim kurulu üyesince tasdik edilebilir. Üye kayıt defteri, karar defteri, gelen-giden evrak defteri, demirbaş eşya defteri, bankalar defteri gibi defterler, yapılan ilk tasdik ile birden fazla yıl kullanılabilir.

Defterlerle ilgili açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, siyasi partilerin defter ve belgeleri, VUK'nda belirtilen defter ve belgelerin tasdik ve kullanım ilkelerinden farklıdır. Çünkü Siy-ParKan, bu organizasyonlar için özel düzenleme getirmiştir. Ticari işletmelerdeki defterlerin notere yaptırılan tasdik işlemi, seçim kurulunca yapılmaktadır.

2.2. Siyasi Partilerin Varlıkları ve Kaynakları

Siyasi partilerin varlıkları, taşınmaz ve taşınır mallardan oluşur. Taşınmaz mallar; parti- nin amaç ve faaliyetleri ile ikametleri için ge- rekli olan gayrimenkullerdir. Siyasi partiler bu- nun dışında taşınmaz mal edinemezler. Fakat sa- hip oldukları taşınmaz mallardan gelir elde ede- bilirler.

Siyasi partilerin taşınır malları ise, yine amaç ve faaliyetlerinde kullandıkları demirbaş eşyalarıdır. Ayrıca harcamalarda kullanmak üze- re nakit para bulundurabilirler. Söz konusu para- lar, ya banka hesaplarında, ya da parti organının bulunduğu kasada saklanır. Bu konuda parti tü- züğüne hüküm konulabilir.

Siyasi partilerin sermaye niteliğinde bir kaynağından söz edilemez. Çünkü siyasi parti üyelerinin partiye verdikleri paralar, kar amaçlı organizasyonlardan farklı olarak, ortaklık için verilen paralar değildir. Bunlar giderleri karşıla- mak için verilen paralardır. Dolayısıyla bunun adına gidere katılma payı denilebilir.

2.3 Siyasi Partilerin Gelirleri ve Elde Edilme Usulleri

Siyasi partilerin sağladıkları gelirler ve bunların elde edilme usullerini izleyen biçimde ele almak mümkündür:

2.3.1. Siyasi Partilerin Gelirleri

Siyasi partilerin gelirlerinin hangi kalemler- den oluşabileceği SiyParKan'un 61. madde- sinde belirtilmiştir. Buna göre bir siyasi partinin gelirleri aşağıdaki unsurlardan oluşur:

a) Giriş ve Üyelik Aidatı: Siyasi partiye üye olan herkes, aylık veya yıllık olarak üyelik aidatı ödemeyi, partiye girişinde taahhüt eder. Parti üyesi kimse, parti tüzüğüne uygun olmak şartıyla, kayıtlı bulunduğu teşkilat kademesi başkanlığına yazı ile bildirerek üyelik aidatını

artırabilir*. Üyelik aidatını ödemeyen parti üye- si hakkında yapılacak işlem ve uygulanacak ya- saklamalar parti tüzüğünde gösterilir. Uygula- nacak ceza, geçici veya kesin olarak partiden çı- karma biçiminde olamaz.

b) Milletvekilliği Aidatı: Siyasi partile- rin bir diğer gelir kaynağı da milletvekilliği ai- datlarıdır. Milletvekilliği aidatlarının tutarı TBMM parti grubu kararıyla belirlenir. Millet- vekilliği aidatının yıllık tutarı, milletvekili öde- neğinin net bir aylık tutarını geçemez. TBMM'de grubu olmayan partinin milletvekil- lerinin ödeyeceği aidat, milletvekilliği ödeneği- nin net bir aylık tutarının yarısını geçmemek şar- tıyla merkez karar ve yönetim kurulunca tespit edilir.

c) Satış Bedelleri: Siyasi partiler; parti bayrağı, rozeti, flaması, amblemi ve benzeri ru- muzların satışından gelir sağlayabilir. Bunun dı- şında parti yayınlarının satışından, üye kimlik kartlarından gelir sağlayabilirler.

d) Bağışlar: Siyasi partilerin en büyük gelir kalemlerinden biri de bağışlardır. Siyasi partilere aynı** ve nakdi bağış yapabilecek ger- çek ve tüzel kişilerle, yapılacak bağış tutarı, ka- nununla sınırlandırılmıştır. Söz konusu sınırlama- lar izleyen biçimdedir (SiyParKan., Md. 66).

Siyasi Partilere Bağış Yapamayacak Olanlar: Bazı kişi ve kuruluşların siyasi parti- lere bağış yapmalarına izin verilmemiştir. Bun- lar;

a) Genel ve katma bütçeli dairelerle ma- halli idareler ve muhtarlıklar,

b) Kamu iktisadi teşebbüsleri,

c) Özel kanunla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanılarak kurulan bankalar ve diğer kuruluşlar,

d) Kamu iktisadi teşebbüsü sayılmamakla

* Üyeler arasında adaleti sağlamak için standart bir üyelik aidatı yerine, gelirle orantılı bir aidat sistemi de kurmak müm- kündür. Bu konuda geniş bilgi için bkz: Maurice DUVERGER, **Siyasi Partiler** (Çev: Ergun Özbudun), Bilgi Yayınevi, Ankara 1974, ss.118-119.

** Siyasi partilere yapılan aynı bağışlar KDVK'nun 17/1-2. maddesine göre sosyal amaçlı istisna kabul edilmiş olup, siya- si partilere yapılan aynı bağışlar KDV'den istisnadır.

beraber, ödenmiş sermayesinin bir kısmı Devlete veya bu maddede belirtilen kuruluşlara ait olan müesseseler,

e) Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları,

f) İşçi ve işveren sendikaları ve konfederasyonları,

g) Dernekler, vakıflar ve kooperatifler.

Ayrıca; yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı uyruklu kişiler ile yabancı ülkelerdeki dernek, grup ve kurumlardan herhangi bir surette ayni veya nakdi yardım ve bağış alınamaz.

Yukarıda sıralanan kişi ve kuruluşlar, siyasi partilere hiçbir surette taşınır veya taşınmaz mal, nakit veya hak bağışlayamazlar. Bunları bedelsiz olarak kullanıma bırakamazlar.

Kanun'a göre, siyasi partilere bağış yapabilecek olan gerçek ve tüzel kişilerden her biri, aynı yıl içerisinde elli milyondan fazla bağış yapamaz (SiyParKan., Md.66). Buradaki elli milyonluk sınır parti üyesi olmayan gerçek ve tüzel kişilerle ilgilidir. Parti üyelerinin ödeyeceği giriş ve üyelik aidatları parti tüzüğünde özel olarak düzenlenebilir. Mesela, parti üyesi bir kişi, partiye üyelik bedeli olarak, -parti tüzüğünde gösterilmek şartıyla- iki milyar lira üyelik bedeli ödeyebilir.

Siyasi Partilere Bağış Yapabilecek Olanlar: Yukarıda sayılanların dışında kalan gerçek ve tüzel kişiler siyasi partilere bağış yapabilirler. Bağışların, bağışta bulunan kişi veya kuruma veya yetkilisine ait olduğunun partice verilen makbuzda açıkça belirtilmesi gerekir.

e) Parti Malvarlığından Elde Edilecek Gelirler: Siyasi partiler, partiye ait menkul ve gayrimenkullerden gelir elde edebilirler. Mesela, bir siyasi partinin teşkilat binasındaki bir lokal, bir toplantı için kiraya verilmesi karşılığı alınan gelir, malvarlığından elde edilen gelire örnek verilebilir. Ayrıca elde edilen gelirlerin değerlendirilmesi amacıyla banka hesaplarından **faiz geliri** sağlanabilir.

f) Devlet Yardımları: Siyasi partilerin bir diğer gelir kaynağı da devlet yardımlarıdır. Siyasi partiler özellikle seçim dönemlerinde, mevzuat uyarınca genel bütçeden aktarılacak devlet yardımları alabilir.

g) Diğer Mali Hükümler: Siyasi partiler, **ticaretle uğraşamazlar**. Hiçbir şekilde hiçbir yerden ve hiçbir kimseden dolaylı veya dolaysız olarak **kredi veya borç alamazlar**. Fakat, yukarıda açıklama konusu yapılan siyasi partilere bağışta bulunabilecek gerçek ve tüzel kişilerden kredili veya ipotek karşılığı mal satın alabilirler. Üyelerine ve diğer gerçek ve tüzel kişilere hiçbir şekilde borç veremezler.

Açıklamalardan da farkedileceği üzere, siyasi partilerin borç alıp, vermeleri yasaklanmıştır. Amaç ve faaliyetleri ile ikametleri dışında taşınmaz mal edinmelerine izin verilmemiştir. Ayrıca, bazı kişi ve grupların siyasi partilere bağış yapmalarına da izin verilmemiştir. Fakat, sınırları kanunla belirtilen kişi veya kurumlardan kredili ve borç karşılığı mal satın alabilmelerine izin verilmiştir.

2.3.2. Siyasi Partilerin Gelir Sağlama- larındaki Usul

Siyasi partilerin gelir sağlarken uyacakları kurallar SiyParKan'ın 69. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre bir siyasi partinin gelirleri ancak, partinin tüzel kişiliği adına elde edilir ve bunun için merkez karar ve yönetim kurulunca bastırılan makbuzlar kullanılır. Dolayısıyla bir partinin bütün teşkilat kademeleri, genel merkezce bastırılan makbuzları kullanmak durumundadırlar. Makbuzlar seri ve sıra numaralarına göre genel merkezce kayıt altına alınır. Partinin teşkilat kademeleri, aldıkları ve kullandıkları makbuzlar dolayısıyla, parti merkez karar ve yönetim kuruluna karşı mali sorumluluk taşırlar.

Partice sağlanan gelirler için düzenlenen makbuzlarda bir takım bilgilerin bulunması gerekir. Bunlar; gelirin türü, miktarı, sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresidir. Ayrıca makbuzu düzenleyenin adı, soyadı, imzası ve sıfatı yazılacaktır. Makbuzlar iki suret olarak düzenlene-

cek ve aslı gelirin elde edildiği kişiye verilecektir. Dip koçanı ise partice saklanacaktır Bunların saklanma süresi, Anayasa Mahkemesinin ilk inceleme kararının ilgili partiye bildirilme tarihinden itibaren beş yıldır.

2.4 Siyasi Partilerin Giderleri ve Yapılmasındaki Usul

Partinin, tüzük ve programındaki hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla yasalar çerçevesinde yaptığı bütün çalışmalar siyasi faaliyet; bu faaliyet sırasında yapılan ve aşağıda sayılan tüm harcamalar da parti gideri kabul edilir⁵.

- Kira, su, elektrik, ısıtma, aydınlatma, haberleşme vs. gibi tüm bina giderleri
- Seyahat ve ikamet giderleri
- Temsil ve ağırlama giderleri
- Seçim ve propaganda giderleri
- Çalışanlar için ödenen ücret, ikramiye, tazminat, zam, aidat, vergi, SSK primi gibi tüm ödemeler
- Basın ve yayın giderleri
- Defter, kırtasiye, makbuz, kimlik kartı vs. için yapılmış tüm alım giderleri
- Bayrak, flama, rozet vs. propaganda malzemesi giderleri
- Demirbaş eşya ve malzeme alım bedelleri
- Balo, eğlence, konser ve yemek giderleri
- Taşıt aracı giderleri
- Diğer harcama ve giderler

Parti masraf ve harcamaları karşılığında yapılan ödemeler, gelir-gider defterine kaydedilir. Ayrıca gider yardımcı defterinin ilgili gider çeşidine kayıt düşülür. Parti, kasa defteri kullanıyorsa, yapılan nakit ödemeler kasa defterinin nakit çıkışları kısmına da kaydedilir

Yapılan harcama, demirbaş veya herhangi bir aktif kıymet için yapılmışsa, öncelikle gelir-gider defterine, daha sonra da demirbaş defterine kaydedilir.

Yapılan ödemeler çek kullanılarak yapılmışsa, gelir-gider defterinin gider kısmına ve bankalar defterinin bankadan çekilen kısmına açıklama düşülür.

Borçlanılarak kredili ihtiyaç malzemesi alınması durumunda, gelir-gider defterinin gider hanesine ve giderler yardımcı hesabının ilgili gider çeşidine kaydedilir.

Siyasi partiler, bağış yoluyla demirbaş alabilirler. Alınan demirbaşın emsal bedeli, gelir-gider defterine hem gelir, hem de gider olarak kaydedilir ve hesap dengelenir. Ayrıca demirbaş defterine de kayıt yapılır

Parti harcama ve giderlerine mahsup etmek üzere nakit veya çekle avans verilmesi durumunda kasa veya banka hesaplarına kayıt edilir. Avansın kapatılmasında ise gider belgelerine göre, gelir-gider defterinin gider kısmına kayıt yapılır Ayrıca avans defterine kayıt yapılır

Defterler manuel olarak tutulabileceği gibi bilgisayar ortamında da tutulabilir. Yapılan giderlerin mutlaka bir belgeye dayandırılması gerekir Bu belgeler VUK'da belirtilen, fatura, perakende satış fişi, serbest meslek makbuzu, yolcu taşıma bileti veya teşkilat kademesince tasdik edilip kullanılan gider makbuzları olabilir. Belgeye dayanmayan giderler Anayasa Mahkemesince kabul edilmez ve hazineye irad kaydedilir⁶.

3. SİYASİ PARTİLERİN DENETİMİ

Siyasi partilerin denetimiyle ilgili olarak iki farklı denetimden söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi parti içi denetim, ikincisi de parti dışı denetimdir. Söz konusu denetimler aşağıda incelenecektir.

5 Osman Selim KOCAHANOĞLU, *Gerekçeli Siyasi Partiler Ve Seçim Mevzuatı*, Temel Yayınları, İstanbul 1994, s.516.

6 Bkz: Anayasa Mahkemesi Kararı, E: 1986/1; K: 1991/3.

3.1. İç Denetim

Partilerin teşkilat kademeleri, bağlı oldukları üst kademeye gelir ve giderleri hakkında en az yılda bir defa hesap vermekle yükümlüdürler. İlçe teşkilatları bağlı oldukları il yönetim kuruluna, il teşkilatları ise ilçeleri de kapsamak üzere il teşkilatının gelir ve giderleri hakkında bir önceki yıla ait uygulama sonuçlarını gösteren kesin hesaplarını hazırlarlar ve bunu Nisan ayı sonuna kadar parti merkezine gönderirler. İller teşkilatından gönderilenler ve parti merkezine ait olan kesin hesaplar merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır ve birleştirilir. Ayrıca, genel başkan, parti içi denetim mekanizması kurarak teşkilat kademelerinin hesaplarını yıl içinde parti müfettişlerine inceletebilir. Bu konuda muhasebe ve mali işler iç yönetmeliği hazırlayıp uygulayabilir (SiyParKan., 73).

3.2. Dış Denetim

Merkez karar ve yönetim kurulunca kesinleştirilen genel merkez ile bağlı ilçeleri de kapsayan il teşkilatlarının kesin hesap cetvellerinin onaylı birer örnekleri, Haziran ayı sonuna kadar, Genel Başkan tarafından Anayasa Mahkemesine ve bilgi için de Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir (SiyParKan., 73-74). Kesin hesaplar anayasa mahkemesince incelenir ve karara bağlanır. Anayasa mahkemesi denetimini evrak üzerinde yapar. Denetim sırasında, Sayıştay denetçileri veya Maliye Bakanlığının uzman elemanları ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının uzman elemanlarından yararlanabilir; yeminli bilirkişi görevlendirebilir. Gerekli görürse, siyasi parti başkanından veya temsilcisinden yazılı mütalaa isteyebilir, sorumlu uzman muhasipler de dahil ilgililerden sözlü açıklamaları dinleyebilir. Yaptığı denetim sonunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerin **doğruluğuna** ve **kanuna uygunluğuna** veya **kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla bunların hazi-**

neye gelir kaydedilmesine karar verir (SiyParKan., 75). Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi burada, **kamu denetçisi** sıfatı ile muhasebe bilimi açısından **uygunluk denetimi** yapmaktadır⁷.

4. SİYASİ PARTİLERİN MALİ RAPORLARI

Siyasi partilerin mali raporlarını, parti içi mali raporlar ve parti dışı mali raporlar olmak üzere iki kısımda incelemek mümkündür:

4.1. Parti İçi Mali Raporlar

Partinin ilçe teşkilatlarını da kapsamak üzere, il teşkilatları gelecek yıla ait olmak üzere, gelir ve gider tahminleri yaparak, bir **yıllık bütçe** hazırlarlar. Hazırladıkları bütçeyi ilgili takvim yılından önceki Ekim ayı sonuna kadar genel merkeze gönderirler. Genel merkez, il teşkilatlarının bütçesiyle kendi bütçesini birleştirir ve Aralık ayı sonuna kadar parti merkez ve karar yönetim kuruluna sunar. Parti merkez karar ve yönetim kurulu da bu bütçeyi inceler ve karara bağlar. Dolayısıyla, siyasi partilerdeki iç raporlarından biri, il teşkilatları ve genel merkez bütçesidir.

Ayrıca, ilçe teşkilatını da kapsamak üzere, il teşkilatları dönem içi işlemlerin sonucu olarak **kesin hesap cetvelleri** hazırlarlar ve genel merkeze sunarlar. Bunun dışında, gelir-gider cetveli, demirbaş listesi, borçlar listesi..., gibi özel raporlar düzenlenebilir.

4.2. Parti Dışı Mali Raporlar

Siyasi partilerin zorunlu olarak hazırlayıp sundukları parti dışı mali rapor, partinin ilçe teşkilatını da kapsamak üzere, il teşkilatları ve merkezin, dönemsel olarak hazırlayıp Anayasa Mahkemesine ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığına sunduğu kesin hesap cetvelleridir. Söz konusu **kesin hesap cetvelleri** şu şekilde düzenlenir:

⁷ Denetçi ve denetim türleri hakkında geniş bilgi için bkz: Ersin GÜREDİN, Denetim, 6. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 1994, ss.9-17.

GİDERLER		GELİRLER	
1 GENEL GİDERLER		1. AİDAT GELİRLERİ	
3. PERSONEL GİDERLERİ		2. SATIŞ GELİRLERİ	
3. SEYAHAT GİDERLERİ		3. ŞÖLEN VE EĞLENCE GELİRLERİ	
4. BAYRAK, ROZET, AFİŞ, İLAN VE YAY. GİD.		4. DEMİRBAŞ SATIŞ GELİRLERİ	
5. ŞÖLEN GİDERLERİ		5. BAĞIŞ GELİRLERİ	
6. SEÇİM GİDERLERİ		6. FAİZ GELİRLERİ	
7. DEMİRBAŞ GİDERLERİ		7. HAZİNE YARDIMLARI	
8. TAŞIT GİDERLERİ		8. ÖDENMEMİŞ BORÇLAR	
9. DİĞER GİDERLER		9. DİĞER GELİRLER	
GİDERLER TOPLAMI		GELİRLER TOPLAMI	
GELİR-GİDER FARKI*		GEÇEN YILDAN DEVREDEN KASA	
GENEL TOPLAM		GENEL TOPLAM	
* Gelir-gider farkı, bir başka adıyla gelecek yıla devreden nakit tutardır. Bu tutar, ertesi yılın defterinde geçen yıldan devreden kasa bakiyesi olarak yer alacaktır.			

SiyParKan, siyasi partilerin bilanço ve gelir tablosu hazırlayarak kamuya açıklamasını zorunlu tutmamıştır.

5. MALİ HÜKÜMLERE UYMAMANIN MÜEYYİDELERİ

SiyParKan'da belirtilen mali hükümlere uymayan siyasi parti ve yöneticileri hakkında iki farklı ceza türü öngörülmüştür. Bunlardan biri mali ve idari cezalar, diğeri de hürriyeti kısıtlayıcı cezalardır. Söz konusu cezaları aşağıdaki şekilde incelemek mümkündür.

a) Mali ve İdari Cezalar

Siyasi partiler, kesin hesaplarını ve bilançolarını SiyParKan hükümlerine uygun olarak düzenleyip Anayasa Mahkemesine vermek zorundadırlar. Bunu yerine getirmeyen siyasi partilere, Anayasa Mahkemesi uyarıda bulunur. Yapılan uyarıya rağmen kesin hesaplarını ve bilançolarını vermeyen partilere ihtar cezası verilir.

Bu ihtara rağmen altı ay içinde hesaplarını vermede direnen parti, kapatılır (SiyParKan., 104). Kapatılan partinin malvarlığı hazineye intikal eder. Kapatma kararını Bakanlar Kurulu yürütür.

Siyasi partilerin kimlerden ve ne kadar tutarda bağış alabileceklerini ve bağışı almadaki usulleri yukarıda belirtmiştik. Anayasa Mahkemesi yaptığı incelemede, yukarıda belirtilen usul çerçevesinde alınmayan bir bağışı, ya da usulüne uygun olarak yapılmayan bir gideri tespit ederse; söz konusu bağışın veya yapılan giderin hazineye irat kaydedilmesine karar verir. Mesela, bağışta bulunmasında sakınca bulunmayan bir kurum ya da şahsın, yaptığı bağış için düzenlenen makbuzda ödeme yapanın adresinin bulunmaması, söz konusu meblağın hazineye gelir kaydedilmesi için yeterlidir⁸. Benzer şekilde, yapılan demirbaş alımı neticesinde satıcıdan belge alınmaması durumunda da yapılan ödeme hazineye irat kaydedilir⁹. Usulüne uygun olarak alınmayan bağış bir taşınmaz ise, hazine adına

8 Bkz: Anayasa Mahkemesi Kararı E: 1985/4; K: 1991/13.

9 Bkz: Anayasa Mahkemesi Kararı E: 1986/1; K: 1991/3.

tapuya tesciline karar verilir. Ayrıca elli milyonluk sınırın üzerindeki bağışlar hazineye irat kaydedilir (SiyParKan., 76).

Çalışmamızın başlangıç kısmında, siyasi partilerin, ikametleri ile amaç ve faaliyetleri için gerekli olanlardan başka, taşınmaz mal edine-meyeceklerini belirtmiştik. Parti, bu esaslara aykırı olarak taşınmaz mal edinirse; Anayasa Mahkemesi, bu taşınmaz malın hazineye aktarılmasına karar vermek yerine; sözkonusu taşınmazın parti tarafından paraya çevrilmesini ister. Bunun için partiye uygun bir süre verir (SiyParKan., Md. 77).

b) Hürriyeti Kısıtlayıcı Cezalar

Siyasi Partiler Kanunu'nda öngörülen mali hükümlere aykırı davranmanın müeyyidesi olarak, çeşitli hürriyeti kısıtlayıcı cezalar da getirilmiştir. Bunların başlıcaları şunlardır:

- Zorunlu defter ve kayıtları tutmayanlar; altı aydan bir yıla kadar; bu defter ve kayıtları tahrif veya yok edenler veya gizleyenler, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (SiyParKan., Md. 113).

- Bağışta bulunamayacak bir kimse bağışta bulunursa; hem bağışta bulunan hem de bağış kabul eden; altı aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır (SiyParKan., Md. 116/1).

- Kredi ve borç alma yasağına uymayarak kredi ve borç veren veya alanlar ile bu kredi veya borcu alan veya veren parti sorumlusu hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir (SiyParKan., 116/2).

- Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı uyruklu kişiler ile yabancı ülkelerdeki dernek, grup ve kurumlardan herhangi bir surette aynı veya nakdi yardım ve bağış kabul edenler, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar (SiyParKan., 116/3).

Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi mali hükümlere uymayan siyasi partilere, gelirlerini ve/veya giderlerini hazineye irat kaydetmeden başlayan ve partiyi kapatmaya kadar

varan idari-mali ceza; parti sorumlularına da altı aydan 3 yıla kadar değişen hürriyeti kısıtlayıcı ceza öngörülmektedir.

6. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Yukarıda incelemiş olduğumuz, siyasi partilerin gelir ve giderlerini kaydetmedeki usullerin çoğu, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile uyumamaktadır. Konuyla ilgili yaptığımız tespitler şunlardır:

Mevcut uygulamada partide uzun süre kullanılmak üzere satın alınan demirbaşlar alındığı yılda doğrudan gider yazılarak muhasebeleştirilmektedir. Bu uygulama, muhasebenin dönemsellik ve duran varlık ilkelerine aykırıdır. Böyle bir uygulama duran varlıkların bilançoda raporlanmasına engel teşkil eder. Siyasi partiler bu olumsuzluğu gidermek için gider kaydettikleri duran varlık alımlarını, demirbaş defterine kaydederek, demirbaş listesi hazırlamaktadırlar.

Gelir-gider cetvelleri hazırlanırken, geçen yıldan devreden nakit tutarı, bu yılın gelirleri arasına kaydedilmektedir. Bu uygulama, muhasebenin dönemsellik ilkesiyle uyumamaktadır. Ayrıca, geçen yıldan devreden nakit tutarının, muhasebe açısından bu yılın geliri olmadığı da açıktır.

Partinin gelir sağlamak gayesiyle yaptırdığı bayrak, flama, rozet ve amblem gibi malzemeler için yapılan ödemelerin doğrudan ilgili yılın gideri olarak kabul edilmesi genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine aykırıdır. Bu tür harcamalarla ilgili uygun kayıt, sözkonusu malzemeleri öncelikle bir bilanço hesabında aktifleştirmek, satışı yapıldığında ise gelir-gider cetveline aktarmaktır. Satılmayan malzemeler, gelir-gider defterinde dönem sonu envanteri olarak kalmalıdır.

Genel merkezin, il veya ilçe teşkilatına gönderdiği paralar; genel merkez açısından gider; teşkilat kademesi açısından gelir olarak kayda alınmaktadır. Bu uygulama muhasebenin gelir ve gider tanımıyla uyumamaktadır. Muhasebe açısından bu işlem, şube ve merkez arasındaki borç alacak ilişkisidir.

Siyasi partilerin muhasebe, defter ve belge düzenine ilişkin olarak şu önerileri getirebiliriz:

-Siyasi partiler, herhangi bir ticari faaliyette bulunmamalarına rağmen, oldukça fazla malvarlığı (parti binaları, demirbaş eşyalar, seçim otobüsleri), gelirleri ve giderleri olan organizasyonlardır. Dolayısıyla siyasi partilerin de genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda defter tutmaları ve özellikle tekdüzen muhasebe sisteminde belirtilen muhasebenin temel kavram ve ilkelerine uymaları sağlanmalıdır.

-Siyasi partilerce düzenlenen kesin hesap cetveli, daha ziyade nakit giriş ve çıkışlarını gösteren bir tablodur. Bu tablonun hazırlanmasındaki amaç, nakit hareketini kontrol etmek ve denetlemek ise, nakit akım tablosu bu amacı gerçekleştirmede daha uygundur. Siyasi partiler için özel bir nakit akım tablosu da düzenlenebilir.

-Siyasi partilerin bilanço usulüne göre defter tutmaları sağlanmalı; gelir-gider defteri uygulamasına son verilmelidir; siyasi partilerin de tekdüzen hesap planı kullanmaları sağlanmalıdır. Bu çerçevede tekdüzen hesap planındaki 7/B seçeneği siyasi partiler için yeniden yapılandırılabilir. Bir başka alternatif olarak da siyasi partilere özgü bir tekdüzen hesap planı geliştirilebilir. Bilindiği gibi tekdüzen hesap planı, partilerin mali tabloları arasında tekdüzeliği kurarak, tablo kalemlerinin aynı anlamı vermesini ve mali tablolarla sunulan bilgilerin diğer partilerin mali tablolarıyla karşılaştırılmasını sağlar.

Ayrıca, Anayasa Mahkemesinin denetimini kolaylaştırır ve parti teşkilat kademelerinin hesaplarını birleştirilmede kolaylık sağlar.

-Anayasa Mahkemesinin yükünü hafifletmek amacıyla, yeminli mali müşavir inceleme raporları da kabul edilmelidir.

-Siyasi partilerin, ticari işletmelerde olduğu gibi, genel amaçlı finansal tablo hazırlamaları sağlanmalıdır. Ayrıca amortisman ve yeniden değerlendirme müessesesi, siyasi partilerin duran varlıklarına da uygulanmalıdır. Hazırlanan mali tablolar da kamuya açıklanmalıdır.

-Siyasi partilere yapılacak bağışın miktarı günümüz koşullarında oldukça düşük seviyededir. Bu husus, siyasi partilere yapılan bağışların büyük bir kısmının kayıt dışı kalmasına sebep olabilir. Bu bakımdan, günümüz koşulları da gözönüne alınarak sözkonusu tutar yeniden belirlenmeli ve bu tutarın artırımı yeniden değerlendirme oranına bağlanmalıdır.

Bu çalışma, üzerinde yeterince akademik çalışma yapılmayan siyasi partilerdeki kayıt dışı zeni ve denetimi hakkında yapılacak çalışmalara bir başlangıç olması ve konunun tartışmaya açılması için yapılmıştır. Geç kalınmış olsa bile, konuyu tartışmaya açmak ve akademisyenlerin ilgisini bu konu üzerine çekmek temel amacımızdır. Bu bakımdan çalışmamızın bundan sonra yapılacak çalışmalara, geliştirilecek modellere ve uygulayıcılara yardımcı olması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- BERBEROĞLU, Güney N. **Siyasi Parti Yönetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1997.
- DUVERGER, Maurice. **Siyasi Partiler** (Çev: Ergun Özbudun), Bilgi Yayınevi, Ankara 1974.
- Ersin GÜREDİN, **Denetim**, 6. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 1994, ss.9-17.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. **Anayasa Hukuku**, 6. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara 1997.
- GÜREDİN, Ersin, **Denetim**, 6. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul 1994.
- KOCAHANOĞLU, Osman Selim. **Gereke li Siyasi Partiler Ve Seçim Mevzuatı**, Temel Yayınları, İstanbul 1994.
- TANILLI, Server. **Devlet ve Demokrasi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1981.
- TUNAYA, Tarık Zafer. **Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku**, 5. Bası, Ekin Yayınları, 1982.
- Anayasa (1961-1982)
- Anayasa Mahkemesi Kararları.
- Siyasi Partiler Kanunu